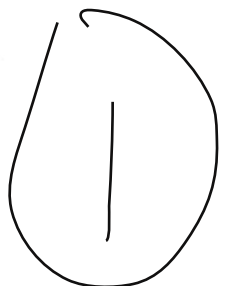

מכתבים ושיעורים

ויהי אחר החורבן..

.. דבר אחד פשוט, בלי שום חידוש, ארשום בכאן, שימו לבבכם בנים חביבים, ושמעוני היטב. לא ככל הדורות דורנו. דור חורבן הוא, בעווננו, האם נבין מהו דור חורבן? — לא. — לא נבין ולא נשיג, גם לא נאמין כי אפשר הוא. אבל.. הרי כן הוא באמת. העושר שהיה לנו — חרב ואיננו..; למרות אשר ציור העבר העשיר עודנו כמו חי לנוכח עינינו — אינו אלא עבר המתרחק והולך, אבל בהוה — הרי איננו.. ההוה ריקן! אותו העושר הרוחני, אותו אויר הישיבה, אותה השאיפה האמיתית, אותה הלומדות, אותה יראת שמים, אותה הלבביות — הלא כל אלה אינן עוד עמנו.. אינן! קדושינו הלכו למנוחות עולם, למקום אשר לא ישיגם עוד החורבן; אבל הלא הקדושה הצטרפה עמהם במותם, גם הלבביות מתה עמהם. — הלכה שכינה מקרבנו.. בנינו לא יראוה אצלינו; ואם נספר להם מאת אשר ראינו אנו, מאת אשר בו חיינו, — אך סיפור יהי אצלם ולא מציאות. אנו הלא ראינו עדיין את גילוי השכינה שבלבבות — אבל הם איך יראוהו?

אמנם, הבה, נחפש נא בלבותינו! הבה, נתבונן ונברר: — האם באמת מתה האידיאליות לגמרי? או אולי עודנה מפרכסת בנו? אולי, עדיין אפשר להחיותה? אולי, עוד אפשר להשיב את הקדושה אל פני תבל?! אבל! אם כזאת נרגיש, עוד לא מתנו! ואם נחיה בנו את השאיפה אל החיים, — הרי חיים הננו. ובאמת, נחשוב נא, למה השארנו בחיים? למה הצילנו ה' האם, למען נמית את שארית חיי הקדושה אשר בקרבנו? האם לשכוח ולשכח את החיים אשר ראינו? — או, כי חיה נחיה, למען הזכיר והחיות את הקדושה בתחתונים? ! אנו, — שארית הפליטה... שארית .. הניצלת מן הכל אשר חרב! .. ויהי אחר החורבן.. מה הלאה לפנינו? — האם להמית גם בנו את נצוצות החיים הגדולים — נצוצות חיי הרוח? — לא! לא! לא! לא, בשום אופן! לא אלף פעמים! אלא את כל נפשונו ניתן בעד הצלת הרוח! כל חיינו יהיו אך

ורק בנין הנחרבות, אך ורק תחיית המתים לבד! אין לנו ענין בכל אשר זולת זה. הן, אנו ראינו עדיין את גדולת הקדושה, מי ישוב ויחינה אם לא אנחנו? אין אחרת לפנינו, אין אשר ישוה בעינינו, אחד הוא לבבנו, וכולו שואף אך אל תחית חיי הרוח. לא ימות רוח התורה בדורנו בשום אופן! ואם גם גדל החורבן, — נגדל כלנו יחד את הבנין לעומתו. נדע נא ברור, כי אם נמסור את נפשותינו עליו כדבעי, — גם בנינו יראו עוד את הקדושה כאשר ראינו, וגם המה ידעו עוד את גילוי השכינה בלבותם; עוד יכירו בנינו את רוח ישראל סבא שבישיבה, עוד יטבלו בו, עוד ינשמו בו, ועוד יחיו בחיים אשר חינו! אם כן, ראויים לנו החיים, ואם לאו ח"ו... מי יוכל לסבול את ראית פני מלאך המות? ומי יוכל לסבול את הרגשת מיתת הלבביות, הרגשת הסתלקות החיים הפנימיים? אכן! עדיין בידינו הוא! מסירת נפש אמתית נדרשת! אמיתית! לא מליצית ולא מדומה! הבה, נבנה את עצמינו, נבנה את בנינו, נבנה מוסדות לתורה, נבנה ישיבות, נשיב לב אבות ובנים אל התורה, נעבוד קשה, וה' הטוב יצליח בידינו. הבה, נתחזק ונתעודד; הבה, נעלה; הלאה, למעלה, ולא נסוג אחור!

ה"אנכי", היצרים, הנפש והנשמה — איך להכיר מדרגתנו — ציביליזציה ויראת שמים

אשר שאלת בענין הנפש והנשמה ויצר הטוב ויצר הרע. ידוע תדעו חביבי, כי "האנוכי" של האדם היינו הנפש. ה"אנכי" הזה יש בו מדות טובות ורעות, הרי אלו היצרים הטבעיים, יצר טוב טבעי ויצר רע טבעי. מלבד זה ברא השי"ת שני מלאכים, האחד אשר ידרש טובת האדם ומלמדו לטובה, ואח"כ ביום הדין הוא מלמד עליו זכות, והוא יצר הטוב, והשני, הדורש להרע לאדם, והוא כח הטומאה והחושך הרוחני שבבריאה, כאמור "יוצר אור ובורא חושך" (לא כחושך הגשמי אשר הוא רק מניעת אור השמש, אלא בריאה של חושך רוחני וטומאה, היינו ההסתר שבלתו א"א שיהי' גילוי), והמלאך הזה הוא היצר הרע הוא השטן שמקטרג ביום הדין והוא מלאך המות, כך אמרו חז"ל בגמ' (*), היינו שהוא כח הרע הכללי שתוכנו כליון, ועליו נאמר: "צופה רשע לצדיק ומבקש המיתו". מהו הטעם שהי' צורך ליצר רע רוחני ולא הי' ה"אנכי", היצרים כו'. — קטע ממכתב פרטי שנשלח לשני תלמידים בגיל שבע-עשרה בערך. נכתב ברכבת בנסעו מבורגמוסה ללונדון, הי' ויקרא ת"ש.

(* ב"ב ט"ז.)

שורש ההטעאה

הנה ידוע שאחד מכלי זייניו הגדולים של השטן הוא כח ההטעאה שהאדם מטעה את עצמו. אבל יש בזה עיקר גדול מאד, והוא יסוד גדול בעבודת ה': ההטעאה אפשרית רק כנגד החיצוניות, כלומר נגד אותן המדות, המעלות והמעשים שהן פרי חינוכו. במה שנקנה ונקבע בפנימיותו של האדם לא תתכן הטעאה כלל. למשל, אם ההתעוררות לקום ממטתו וללכת להתפלל עם הצבור באה מצד החינוך אז שייך שיטעה את עצמו, בחשבו שבוודאי היה ראוי ללכת להתפלל, אלא שראוי לחשוש היום לבריאותו, וכדומה; וזה משום שבפנים הלב חפצו שלא ללכת לתפלה בצבור. אבל אם ההתעוררות לתפלה בצבור באה מפנים לבבו ממש, הרי כבר אין שורש וסבה אל ההטעאה, כי הרי זה חפצו האמיתי.

אולם כשהרצון הפנימי הוא לרעה, והוא נגד מה שקיבל על ידי חינוכו, מתבייש האדם קצת; וכדי להתחבא מבושתו הוא מטעה את עצמו, וממציא כל מיני אמתלאות.

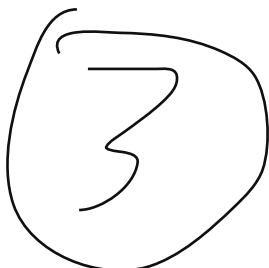
נבדוק נא את מעשינו לאור בחינה זאת, ואל נחפש מפלט בתירוצים מדומים; אלא נרכז את כל מאמצינו לשאוף לפנימיות אמיתית בעזה שיי"ת.

חובת הפנימיות בתקופת חורבן מרכזי התורה

דרכי השגחתו של השי"ת נשגבים ממנו מלהבינם, ורק זה נדע — כי ישרים דרכי ה'. אמנם מאידך גיסא הם צריכים תלמוד, לדעת מה הן חובותינו שדרכי הנהגתו באות ללמדנו. לאור זה נסתכל בפרשת הגלות והחורבן, להסיק ממנה מסקנות למעשה.

יש להתבונן בענין חורבן מקומות התורה, מסירת גדולי התורה והיראה, משפיעיה ועוסקיה, בידי צר. הרי דבר זה ממעט ופוגם בהשפעה הרוחנית של הדור, ולמה הם באים? בשלמא יסורי וצרות הגלות באים לכפר ולמרק עונות, אבל חורבן הרוחניות — איזו תועלת בו?

נאמר בישיבת פוניבז', עש"ק תבא, תשי"א¹⁹⁵¹; ונשנה בבית המוסר בירושלים יום א' בצבים, תשי"א.

חורבן הרוחניות

כעין שאלה זו מצאנו בדברי הרמח"ל זצ"ל (באגרות רמח"ל אגרת נ'): "כאשר אנו יודעים שכל מה שהקב"ה עושה לישראל הכל הוא להטיב להם, ואיך נצייר בדעתנו שיהיה טוב לישראל מה שאין מניחים אותם אומות העולם ללמוד תורה? כגון במקומות שאסרה החקירה (האינקוויזיציה) את הש"ס" וכי. וכתב שם, שזה בא לתקן חטא מחשבת עבודה זרה, שנאמר על זה: "למען תפוס את בית ישראל בלבם" (יחזקאל י"ד, ה'). חז"ל למדו (קדושין מ.) מהפסוק הזה שמחשבת עבודה זרה נחשבת כמעשה. והטעם — כיון שאמונה היא מצוה שבלב, ועבודה זרה ואפיקורסות עבירות שבלב הן משום כך מחשבת עבודה זרה כשלעצמה נחשבת עבירה, וצריכה תיקון.

ביאור דברי הרמח"ל הוא: מכיון שחטא מחשבת עבודה זרה הוא חטא פנימי, שהרי עצם המחשבה נחשבת לחטא, אף התיקון צריך להיות — מדה כנגד מדה — תיקון פנימי, בלי סיוע מבחוץ כלל, ואף בניגוד לחורבן הרוחניות שמבחוץ. ונסביר את הענין: יש שאדם נמצא בסביבה רוחנית טובה, שכולם דבקים ועוסקים ברוחניות, ומחשיבים את עניני הרוחניות ואת עוסקיה. כשאז נמשך האדם אחרי הרוחניות, יכול להיות שכל השכלותיו ומעשיו הרוחניים חיצוניים הם, כי נובעים מסבה חיצונית — שנגרר אחרי סביבתו, ואינם נובעים מפנים לבבו; ויתכן שמחשבותיו הן בסתירה עם מעשיו. יכול הוא אמנם במשך הזמן להתעלות שמעשיו יהיו פנימיים, אבל לזה צריך עמל ועבודה רבה. אבל כשאדם נמצא במצב שהרוחניות בשפל המדרגה ר"ל — שאסרו למוד התורה, ושולטים בה אויבים, וכל הסביבה היא נוגדת לרוחניות, אם גם אז מתעלה להתדבק ברוחניות — באמונה בהשי"ת ובתורתו, אז בודאי עבודתו פנימית היא להשי"ת. על ידי עבודה פנימית זו יוכפרו החטאים שבפנימיות.

מיתת הצדיקים

ענין זה של סילוק הרוחניות כעונש, אנו מוצאים בדברי הנביא, ומבואר בחז"ל: "יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני, ולבו רחק ממני, ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה. לכן הנני יוסיף להפליא וגו' ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר" (ישעיהו כ"ט, י"ד). ואמרו ז"ל (איכה רבתי א', ל"ט):

"מצינו שסילוקן של צדיקים קשה לפני הקב"ה יותר ממאה תוכחות חסר שתיים, ומחורבן בית המקדש. בתוכחות כתוב והפלא וכי'

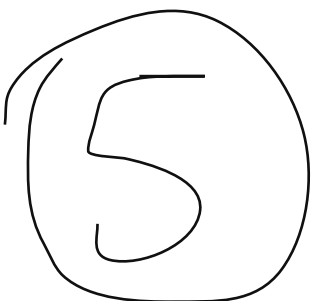
4

ובחורבן... פלאים, אבל בסילוקן של צדיקים כתוב יוסיף להפליא...
הפלא ופלא. וכל כך למה? ואבדה חכמת חכמיו וגו'.

סילוקן של צדיקים הוא העונש על שבשפתיו כבדוני — שמקיים תורה ומצוות שלא לשמה, מהשפה ולחוץ, עושה מחמת מגמות חיצוניות שונות. או מחמת הרגל גרידא — מלומדה, ואינו מכוון לבו לשמים לעשות לשמה, מתוך פנימיות. וצריך להבין, הרי אמרו חז"ל שמתוך שלא לשמה בא לשמה, ומדוע יענשו? ומדוע העונש חמור מצ"ח קללות וחורבן בית המקדש? ואינו תועלת בזה, הרי כשיסתלקו הצדיקים יגדל החושך בדור, ואיך יתקן החסרון של עבודה שלא לשמה?

הסבר הדברים הוא, שאם אין האדם מנצל את המשפיעים הגדולים לקנות בתוך עצמו ערכים פנימיים של תורה, ויראת שמים, אלא אפילו היראה אצלו רק בגדר מצות אנשים מלומדה, אז צריך לקחת ממנו את רבותיו הגדולים. הרי רבותיו אינם יכולים לנסך לתוכו רוחניות פנימית, אלא הם עבורו רק כלים לרוחניות, שאם מנצל את האפשרות ללמוד ולשאוף מהם, יוכל לקנות על ידם את הפנימיות. הרב המלמד את התלמיד נותן לו בזה את האמצעים לגלות את פנימיות עצמו. אחרי שהרב מסר לו את ה"יודעת היום" — עבודת התלמיד היא לבא אל ה"והשבת אל לבבך" — להכניס את הדברים אל תוך לבו ולהפכם לנכס פנימי. אמנם אם התלמיד מסתפק בזה שאכן יש לו רב גדול, ושהוא נמצא במקום תורה, ומזניח בזה את העבודה העצמית הפנימית, וכל תורתו ועבודתו נשארות חיצוניות ושטחיות — אז אין עצה אחרת מאשר "ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר". ההשגחה העליונה גוזרת לעשות את הנתוח המסוכן של סילוק הצדיקים, כמו שצריך לפעמים לעשות לחולה ניתוח מסוכן, כיון שרק הוא נותן סיכויים להצלת חייו. אז יש תקוה, שכאשר צריך האדם לעמול בכחות עצמיים להגיע אל הפנימיות, יהא לבו קרוב אליו ית' באמת, והיראה תהיה טהורה, ולא מלומדת מחמת הרגל חיצוני גרידא.

וכן הוא ענין שריפת ספרי תורה והש"ס, גזירת איסור למיד התורה, עקירת וחורבן מקומות של קדושה וטהרה, תורה ויראה. שאם כי ירידה גדולה נגרמת ברוחניות הדור על ידי זה, אמנם אותם השרידים אשר ה' קורא, אשר זוכים לשאת לבם לשמים ולהתחזק בתוך החושך הגדול והנורא, אף שכל הסביבה של תורה וקדושה מתמוטטת ונחרבת, והנסיון גדול ונורא — לא להגרר אחר הסתת היצר אשר מקטרג להרהר אחרי מדותיו ח"ו (כדברי הגה"ק ר' אלחנן וסרמן זצוק"ל הי"ד, בשעה שהובילוהו ואת בני חבורתו לקידוש השם אמר להזהר מלפגום במחשבה את הקרבן עבור כלל ישראל), אלא להתגבר באמונה בהשגחתו ובהנהגתו ית' — הרי זו

ונשתה כי מחר נמות; והן לצד הטוב — שעניני הרוחניות שבדור יהיו לוקים בשטחיות, ונובעים בעיקרם מסבות חיצוניות של הגררות אחרי הסביבה הטובה, וצריך עמל ועבודה רבה לעלות ממדרגת החיצוניות, ולחתור לקראת רכישת הפנימיות.

הנה הסיוע והכלים לרוחניות ניתנים לכל דור לפי צורך הדור, ולכאורה צורך דורנו הוא שיהיו סיועים של סבות „שלא לשמה“ ללמוד תורה ועבודת ה'. כלומר, שבן תורה, הלמדן והעוסק ברוחניות, יהיו מכובדים ומנושאים בעיני המון העם, כדי שתוכל להתקיים ולהתחזק רוחניות הדור. והנה פלא — בעינינו נראה את ההפך מזה, שכבוד התורה ויראת שמים הם בשפל המדרגה ר"ל, וה„שלא לשמה“ שכרוך ברוחניות נתמעט מאד בדורנו, לעומת הדורות הקודמים; ומדוע זה? מה היא התקוה בלי ה„שלא לשמה“, הרי אמרו חז"ל „לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה“ (פסחים נ'.). לעולם — היינו שזוהי הדרך היחידה להגיע אל ה„לשמה“.

בירורם של הדברים הוא: בודאי, דרך העלייה הרגילה היא בסיוע של השלא לשמה — בסיוע סביבה חיצונית כדי להגיע ללשמה, לפנימיות. כן היא הדרך ברוחניות — קודם להאחו אפילו בחיצוניותם של עניני הרוחניות, ועל ידי קיומם התדירי להגיע לפנימיות — לדבקות בהש"ת; וכן מדרגה לדרגה, עד שיגיע לדרגה של פנימיות טהורה.

אבל יש דורות שהם במצב שאי אפשר להשאיר להם את דרך העלייה ההדרגתית מן החיצוניות אל הפנימיות, כי יש סכנה שבמקום שיעלו מן החיצוניות אל הפנימיות ישקעו בחיצוניות, בשלא לשמה, ולידי לשמה לא יגיעו. בדור הזה, הנוהר אחרי החיצוניות והשקוע בגשמיות, ברורה הסכנה מאד שישארו גם עובדי ה' שבדור דבקים בחיצוניות המעשים ויסתפקו בשלא לשמה הכרוך בענינים רוחניים. גם כאן דרוש ניתוח, אף על פי שהוא נתוח מסוכן, כי רק זו היא העצה המצילה מאבדון על ידי השלא לשמה. לכן הקטינה ההשגחה העליונה את השלא לשמה של למוד תורה וקיום מצוות, כדי שאלה אשר יזכו להתחזק בעבודת ה' לא יטעו בחיפושם אחרי הדרך לרכישת ערכים פנימיים של תורה ויראת שמים.

עקבתא דמשיחא

נורא הענין לדורנו — דור עקבתא דמשיחא, דור חיצוני. אנו רחוקים מהערכים הפנימיים של אמונה ובטחון, יראת שמים צרופה, טהרת הלב ואהבת הבריות זכה. רואים אנו שמשמים הקטינו את השלא לשמה של

